

**Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького**

Кафедра фармакології та токсикології

**Методичні рекомендації
до навчальної практики студентів I курсу
факультету ветеринарної медицини
спеціальності 211 «Ветеринарна медицина. Ветеринарна
фармацевтична справа»
(для дисципліни «Лікарські та отруйні рослини»)**

Львів – 2024

Укладачі:

Слободюк Н.М. – к.вет.н., доцент кафедри фармакології та токсикології ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького.

Солтис М.П. - к.вет.н., кафедри фармакології та токсикології ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького.

Рецензент: Личук М.Г. - к. вет. н, доцент кафедри внутрішніх хвороб тварин та клінічної діагностики Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.

Методичні рекомендації до навчальної практики студентів I курсу факультету ветеринарної медицини спеціальності 211 «Ветеринарна медицина. Ветеринарна фармацевтична справа» (для дисципліни «Лікарські та отруйні рослини») Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. – Львів, 2024. 43с. Видання перше.

Методичні рекомендації містять: загальні положення, загальні питання організації практики, основні правила заготівлі рослин для гербарію, методи засушування рослин, монтування гербарію, орієнтовний перелік лікарських та отруйних рослин, запропонованих для вивчення та оформлення гербію, орієнтовний перелік лікарських та отруйних рослин за домінуючим вмістом БАР, питання для самоконтролю, оформлення титульної сторінки гербарію, приклад оформлення гербарного зразка, літературу та інтернет- ресурси.

Схвалено та рекомендовано навчально-методичною радою факультету ветеринарної медицини ЛНУВМтаБТ імені С.З. Гжицького. Протокол № 7 від 05.04. 2024 р.

Зміст

1. Загальні положення.
 - 1.1. Мета практики.
 - 1.2. Зміст.
 - 1.3. Завдання.
 - 1.4. Перелік вмінь та навичок.
2. Загальні питання організації практики.
3. Основні правила заготівлі рослин для гербарію.
4. Методи засушування рослин.
 - 4.1. Засушування рослин під пресом.
 - 4.2. Засушування рослин у гербарних рамках.
5. Монтування гербарію.
6. Орієнтовний перелік лікарських та отруйних рослин, запропонованих для вивчення та оформлення гербію.
7. Орієнтовний перелік лікарських та отруйних рослин за домінуючим вмістом БАР.
 - 7.1. Лікарські рослини, що містять гіркоти
 - 7.2. Лікарські рослини, які містять дубильні речовини
 - 7.3. Рослини, які містять антраглікозиди
 - 7.4. Рослини, які містять слизисті речовини
 - 7.5. Рослини, що містять серцеві глікозиди
 - 7.6. Рослини, що містять флавоноїди
 - 7.7. Рослини, що містять сапоніни
 - 7.8. Рослини, що містять ціаногенні глікозиди
 - 7.9. Рослини, які містять алкалоїди (назва домінуючого БАР)
 - 7.10. Ізохінолінові алкалоїди: типи, приклад алкалоїду, рослини
 - 7.11. Рослини, що містять ефірні олії
8. Питання для самоконтролю.
9. Оформлення титульної сторінки гербарію.
10. Зразок оформлення гербарного зразка.
11. Робоча програма.
12. Методи контролю.
13. Критерії оцінювання результатів.
14. Література та інтернет-ресурси.

1. Загальні положення.

1.1. Метою практики є оволодіння студентами сучасних методів і форм організації праці, формування у студентів професійних умінь та навичок, необхідних для прийняття самостійних рішень у реальних ринкових умовах, творчого підходу до практичної діяльності. Студенти повинні закріпити правила збору, сушіння, маркування та монтування рослин для гербарію, закріпити матеріал стосовно технологій галенових препаратів в домашніх умовах та виписування рецептів на них, засвоїти фармакологічну активність сировини з врахуванням домінуючої БАР.

1.2. Зміст практичної підготовки визначається освітньо-професійною програмою, навчальним планом і програмами навчальних дисциплін відповідно до розробленого Міністерством освіти і науки України „Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України”.

1.3. Завданням навчальної практики є закріплення знань та отриманих первинних професійних умінь і навичок з навчальної дисципліни.

1.4. Перелік вмінь та навичок: навчитись диференціювати рослини у природі при допомозі атласів, а також випробувати в природних умовах мобільні додатки щодо ідентифікації рослин (Picture This, Blossom, Plant Snap, Naturalist). Заготовити рослини для гербарію, провести маркування кожного гербарного зразка (форма подається), закріпити методи приготування лікарських форм із рослинної сировини (настій, відвар, настойка, слиз, екстракційна мазь та лінімент, екстракт, емульсія, суспензія). Оформити щоденник.

2. Загальні питання організації практики.

Терміни проведення практики встановлюються навчальними закладом із урахуванням можливостей баз практики та навчально-виробничих підрозділів.

На кожну навчальну групу чисельністю 15 студентів, що проходять практику, дозволяється направляти для керівництва практикою одного викладача.

3. Основні правила заготівлі рослин для гербарію.

Рослини, як гербарні екземпляри, потрібно заготовляти сухими, не пошкодженими, без видимих нашарувань плісені тощо.

Рослини для гербарію збирають у різних місцевостях у її різних зонах та в неоднаковий час: на полях, в лісах, горах, у долинах, на болотах. Час заготівлі, у більшості випадків – це період цвітіння рослин. Гербарні екземпляри повинні давати повну уяву про рослину, тому рослини заготовляють цілими (із кореневою системою), зберігаючи вид на одній ділянці у достатніх кількостях. **З дерев і кущів для гербарію беруть тільки гілки з листками, квітками та плодами, а також невеличкий екземпляр кори.**

При збиранні рослин для гербарію користуються папкою. Така папка складається із двох дерев'яних листів, які з'єднані між собою міцним шнурком. У такій папці кожний екземпляр рівномірно розправляється, перекладається папером і стягується шнурами. Таку папку із рослинами поміщають у сухе приміщення, де буде проходити природне сушіння рослин для гербарію. В період такого сушіння періодично (один раз на два дні) гербарні зразки необхідно переглядати, а при потребі обережно заміняти папір, котрим перекладали рослини. Це і є один із методів засушування рослин (описується нище).

4. Методи засушування рослин.

Для отримання гербарного зразка рослини, який володіє науковими і художніми властивостями зі збереженням його природнього зафарбування, застосовують декілька способів, а саме:

1. Засушування у листах пористого паперу під пресом між дошками - це так зване «холодне засушування».
2. Засушування рослин у листах пористого паперу (з ватним настилом чи без нього), який закладений у гербарні рамки і витримується на сонці, у пічці, в сушильних шафах - це так звана «гаряче засушування».
3. Засушування рослин у полотні.

4. Засушування у піску.

Отже, засушування у полотні полягає у використанні товстого рихлого полотна у якості прокладки між листами паперу з рослинами. Полотно, яке відсиріло, слід замінити новим, сухим і чистим. Такий процес сушіння є дорогим і довготривалим, а тому і не актуальним.

Інший спосіб сушіння, а саме у піску, полягає у застосуванні ящика із піском, який поміщають у термостат при температурі +50°C, +60°C. Такий метод засушування триває три дні. Отже, як бачимо метод громіздкий, потребує багато різноманітного допоміжного матеріалу, який потрібно заготовляти заздалегідь. Тому також такий метод є не цікавим.

Отже, найчастіше застосовують перший і другий методи засушування.

При цих як і інших методах засушування рослин для гербарію потрібно знати десять основних правил засушування рослин зі збереженням їх природнього зафарбування:

Рослини потрібно збирати повністю сухими без слідів вологі після дощу чи поливання.

Квіти (за виключенням дрібних) слід сушити на ватному підстилку, який покритий марлею, між листками пористого паперу. Великі гілки з жорсткими листками або колючками необхідно попередньо помістити під тяжкий прес.

При засушуванні рослин у сушильних шафах потрібно пам'ятати, що надто висока температура призводить до висвітлення рослин і їх надмірної ламкості. Слід пам'ятати, що надмірне світло і часті зміни температури у приміщенні, де проводять сушіння, негативно впливають на колір рослин.

Закладати рослини у рамки слід відразу після збирання, а при необхідності їх ставлять перед закладкою на 20-30 хвилин у воду.

Якщо листки паперу між рослинами відсиріли (оглядаємо раз на два дні), то потрібно їх замінити, не рухаючи самих рослин.

Готові гербарії слід зберігати у герметичних ящиках або коробках, що щільно закриваються. Найкраще зберігаються

засушені рослини під шклом у приміщенні, яке помірно освітлюється. На гербарні екземпляри не повинні падати прямі сонячні промені. Температура у такому приміщенні повинна бути більш-менш сталою (кімнатною).

4.1. Засушування рослин під пресом

Таку закладку з рослиною поміщають між двома листками фанери. Зверху кладуть тягар, наприклад цеглу. Витримують від 3 до 12 годин. Слід пам'ятати, що рослинна сировина є м'якою і твердою. Тому тягар потрібно використовувати різний.

Між листами фанери матеріал для засушування розміщують у такому порядку: на фанеру спочатку кладуть пористий папір (можна використати звичайну газету) товщиною в 1 см, потім рівномірно розкладають рослину, далі знову папір в 1 см, надалі знову рослину, знову пористий папір і прикривають фанерою, на яку кладуть тягар (цегла тощо). У перший день кожні 3 години потрібно при необхідності замінити листи пористого паперу (якщо надмірно вологий). У такий багат шаровий спосіб використовують рослини практично однакового розміру. Якщо рослина велика, то між фанерою поміщають лише одну рослину. Після 12 годин (орієнтовно) рослини виймають з під пресу, оглядають якість сушіння і при потребі кладуть у гербарні рамки для досушування. У більшості випадків досушуванню підлягає товстий соковитий матеріал. Якщо заготовлений матеріал це товсті стебла, корені, кореневища, цибулини, то їх перед закладкою у прес розрізають вздовж. За таких умов вони швидше висихають.

Також можна сушити рослини, не поміщаючи їх попередньо під прес, а відразу у гербарну рамку.

4.2. Засушування рослин у гербарних рамках.

Гербарна рамка складається із сітки, розміром 30/48 см, яка закріплена у дерев'яну рамку, шириною 3-4 см. Сітку потрібно туго натягнути. Рослину насамперед поміщають між два листи пористого паперу, а надалі цей матеріал поміщають між двома такими рамками. Туго зв'язані між собою гербарні

рамки поміщають у сушильну шафу або піч, чи підвішують над гарячою плитою (якщо це дощова погода). У жарку погоду рамки поміщають на горищах, де є добра вентиляція. Якщо рамки попадуть під дощ, то цей матеріал повністю вибраковується.

5. Монтування гербарію.

Висушені рослини монтують на листках цупкого однотонного паперу А4 (А3, тобто за вибором). Якщо рослина невелика, її поміщають у своєму первинному вигляді на аркуші вибраного формату цілою. У випадку, коли рослина завелика, тобто не поміщається на аркуші, то її розрізають на частини – коренева система і надземна. З рослин, які в'ються, для засушування беруть ту частину, яка містить листки, плоди, квіти і таких розмірів, щоб вона помістилась на ньому. Усю рослину на свій розсуд закріплюють нитками чи клейкою лентою. Не можна приклеювати рослину до листка. Дрібний сипучий матеріал поміщають у невеличкі мішечки і теж прикріплюють до паперу ниткою.

Важливо !!! На одному аркуші паперу розміщують лише один вид. На кожному аркуші з правого боку знизу пишуть маркувальну етикетку із відповідним надписом, а саме: українська та латинська назва рослин, діючі речовини (БАР), лікарську сировину, лікарську форму, препарат (галеновий, новогаленовий) - зразок подається нижче.

6. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК

лікарських та отруйних рослин, запропонованих для вивчення та оформлення гербарію:

1. АЇР ЗВИЧАЙНИЙ - ACORUS CALAMUS L. (ЛЕПЕХА, ТАТАРСЬКЕ ЗІЛЛЯ)

1. Містить: ефірні олії, глікозид акорин, аскорбінову кислоту, дубильні речовини.
2. Сировина: кореневище
3. Час збирання: осінь, рання весна
4. Фармакологічна дія: використовують як ароматичну гіркоту, проявляє тонізуючу, відхаркувальну, жовчогінну дію.
5. Препарати: *Rhizoma Calami*

2. АЛТЕЯ ЛІКАРСЬКА - *ALTHAEA OFFICINALIS* L. (ПРОСКУРНЯК, ПРОСКУРКИ)

1. Містить: слиз, крохмаль, цукор, пектини, жирні олії.
2. Сировина: корінь
3. Час збирання: осінь
4. Фармакологічна дія: обволікаючий засіб, проявляє пом'якшуючу, відхаркувальну, протизапальну дію.
5. Препарати: *Radix Althaeae*

3. БЕЛАДОНА ЗВИЧАЙНА-АТРОПА BELLA-DONNA L. (КРАСАВКА, СОННИК, МАНДРАГАР)

1. Містить: трепанові алкалоїди: атропін, гіосціамін, скополамін
2. Сировина: листя, корінь
3. Час збирання: листя під час цвітіння рослини, коріння - восени
4. Фармакологічна дія: холінолітична, спазмолітична, беззаспокійлива, знижує секрецію залоз шлунково-кишкового тракту та послаблює перистальтику, розширює зіницю ока, прискорює ритм серця.
5. Препарати: *Folium Belladonnae*, *Tinctura Belladonnae*, *Extractum Belladonnae siccum*, *Becarbonum*, *Besalolum*, *Atropinisulfas*, *Scopolamini hydrobromidum*, *Bellasthesinum*, *Bepasalum*, *Bellalginum*, *Anusolum*

4. БЕРЕЗА ПОВИСЛА або БОРОДАВЧАСТА – *BETULA*

PENDULA ROXT.

(БЕРЕЗА БІЛА, БЕРЕСТ БІЛИЙ)

1. Містить: ефірна олія, сапоніни, дубильні речовини, аскорбінову та нікотинову кислоти
2. Сировина: бруньки, листя
3. Час збирання: бруньки рано навесні (в час набухання), листя у квітні - травні
4. Фармакологічна дія: сечогінна, жовчогінна, протизапальна дія, протипаразитарна, антифунгальна та глистогінна дія
5. Препарати: Folium Betula, Gemmae Betulae, Pix liquida Betulae

5. БЛЕКОТА ЧОРНА- HYOSCYAMUS NIGER L.

(ЛЮЛЬНИК, СОБАЧИЙ МАК, НІМИЦЯ ЧОРНА)

1. Містить: терепеніві алкалоїди: атропін, скополамін; глікозиди, дубильні речовини
2. Сировина: листя
3. Час збирання: під час цвітіння
4. Фармакологічна дія: холінолітична та спазмолітична дія
5. Препарати: Folium Hyoscyami, Extractum Hyoscyamisiccum, Oleum Hyoscyami

6. БУЗИНА ЧОРНА - SAMBUCUS NIGRA - HYOSCYAMUS NIGER L.

(БЗИНА, БЗИНА, БЗІК)

1. Містить: ефірна олія, глікозиди рутин та самбунігрин, слиз, холін, цукри, органічні кислоти
2. Сировина: квіти
3. Час збирання: під час цвітіння
4. Фармакологічна дія: подразнююча, сечогінна, потогінна, протизапальна дія
5. Препарати: Folium Sambuci

7. ВАЛЕРІАНА ЛІКАРСЬКА- VALERIANA OFFICINALIS L. (КОТЯЧИЙ КОРИНЬ, ЧОРТОВЕ ЗІЛЛЯ)

1. Містить: ефірна олія, ізовалеріанова кислота, борнеол, алкалоїди валерин та хатинін, глікозидвалерид, цукри.
2. Сировина: кореневище та коріння
3. Час збирання: восени, після дозрівання плодів та рано навесні
4. Фармакологічна дія: заспокійливий засіб, регулює серцеву діяльність, спамолітична, легка жовчогінна дія, посилює секрецію залоз травного тракту
5. Препарати: Rhizoma cum radicibus Valerianae, Tinctura Valerianae, Extractum Valerianae spissum, Corvalolum, Valocormidum

8. ВЕРБА БІЛА- SALIX ALBA L. (ВІТЛА, ЛОЗА БІЛА, РАКИТА)

1. Містить: дубильні речовини, флавоноїди, флавонові глікозиди, органічні кислоти
2. Сировина: кора
3. Час збирання: в період сокоруху (навесні)
4. Фармакологічна дія: протизапальна, жарознижуюча, анальгетична, потогінна дія
5. Препарати: Cortex Salicisalbi

9. ВІЛЬХА СІРА - ALNUS INCANA (L.) MOENCH (ІЛЬХА, АЛЕХ, ВІЛЬХА БІЛА)

1. Містить: дубильні речовини, галові кислоти, флавоноїди
2. Сировина: шишечки
3. Час збирання: восени та взимку
4. Фармакологічна дія: в'яжуча, дезинфікуюча, протизапальна

дія

5. Препарати: Fructus Alni, Tinctura Alni

10. ВОЛОШКА ПРИТИСНУТА - CENTAUREA DEPRESSA M. ВІЕВ.

(ВАСИЛЬКИ НИЗЬКІ, БЛАВАТ СТИСНУТИЙ)

1. Містить: каучук, алкалоїди, флавоноїди, фенол карбонові кислоти та їх похідні, сесквітерпеноїди, кумарини, віт С, антоціани

2. Сировина: надземна частина

3. Час збирання: під час цвітіння

4. Фармакологічна дія: антибактеріальна, антифунгіцидна, сечогінна, жовчогінна

5. Препарати: Herba Centaurea Depressa

11. ВОЛОШКА СИНЯ - CENTAUREA CYANUS L.

(БЛАВАТ, БЛАВАТЕНЬ, ВАСИЛЬКИ, ВОЛОШАК)

1. Містить: тритерпеноїди, дубильні речовини, кумарини, флавоноїди, антоціани, вуглеводи, алкалоїди, органічні кислоти, жирна олія

2. Сировина: лише віночки крайових синіх квіток

3. Час збирання: період цвітіння

4. Фармакологічна дія: сечогінна, протипухлинна, протизапальна, лактогенна, спазмолітична, ранозагоювальна, болезаспокійлива, жовчогінна

5. Препарати: Flos Centaurea Cyanus

12. ГЛІД КРИВАВО-ЧЕРВОНИЙ - CRATAEGUS SANGUINEA PALL.

1. Містить: тритерпеноїди, стероїди, віт. С, фенол карбонові кислоти, флавоноїди, алкалоїди, каротин, катехіни, органічні

кислоти, азотовмісні сполуки, сапоніни, спирти, каротиноїди, лейкоантоціанідини

2. Сировина: квіти в період бутонізації та плоди
3. Час збирання: квіти збирають на початку цвітіння, плоди в період повного дозрівання
4. Фармакологічна дія: кардіотонічна, спазмолітична, гіпотензивна, седативна, десенсибілізуюча
5. Препарати: Flos Crataegi, Fructus Crataegi, Tinctura Crataegi

13. ГЛУХА КРОПИВА БІЛА - LAMIMUM ALBUM L.

(ГЛУХАВКА, ГЛУШНИК, КРОПИВА МЕРТВА, МЕДІВКА, МЕДУНКА, КУРЯЧА СЛІПОТА)

1. Містить: алкалоїди, глікозиди, сапоніни, слиз, дубильні речовини, ефірна олія, флавоноїди, аскорбінова кислота, каротин, фенол
2. Сировина: квіти
3. Час збирання: під час цвітіння
4. Фармакологічна дія: кровоспинна, в'яжуча, сечогінна, відхаркувальна дія
5. Препарати: Flos Lamii

14. ГОРІХ ВОЛОСЬКИЙ - JUGLANS REGIA L.

1. Містить: плоди: жирна олія, білки, ліпіди, вуглеводи, тіамін, рутин, аскорбінова кислота, тритерпеноїди, алкалоїди, хінони; листя: альдегіди, ефірна олія, алкалоїди, фенол карбонові кислоти, віт. С, РР, дубильні речовини, хінони
2. Сировина: листя
3. Час збирання: травень-червень
4. Фармакологічна дія: фітонцидна, гіпотензивна, спазмолітична, протизапальна, бактерицидна
5. Препарати: Folium Juglans, Juglunum

15. ГОРОБИНА ЗВИЧАЙНА - SORBUS AUCUPARIA L.

(ВОРБИНА, ОРЯБА, РЯБКА, ЧУБ)

1. Містить: цукри, органічні кислоти, сорбіт, каротин, аскорбінова кислота, дубильні речовини; плоди: полівітаміни
2. Сировина: плоди, квіти
3. Час збирання: вересень-жовтень
4. Фармакологічна дія: квітки (діуретична, проносна, протизапальна); плоди (вітамінний)
5. Препарати: Fructus Sorbi, Flos Sorbi

16. ГРИЦИКИ ЗВИЧАЙНІ - CAPSELLA BURSA-PASTORIS (L.) Medic.

(КАЛИТНИК, ДИКА ГРЕЧКА, ГОРОБИНЕ ОКО)

1. Містить: вітаміни, вуглеводи, стероїди, флавоноїди, дубильні речовини, сапоніни, органічні кислоти, жирна олія, жирні кислоти, тіоглікозиди
2. Сировина: трава
3. Час збирання: під час цвітіння
4. Фармакологічна дія: кровоспинна дія, знижує кров'яний тиск, стимулює тонус матки
5. Препарати: Herba Bursaepastoris, Extractum Bursaepastoris fluidum

17. ДЕРЕВІЙ ЗВИЧАЙНИЙ - ACHILLEA MILLEFOLIUM L.

(БІЛОГОЛОВНИК, КРОВАВНИК, СЕРПОРІЗ)

1. Містить: ефірна олія, флавоноїди, сесквітерпени, дубильні та гіркі речовини, органічні кислоти
2. Сировина: трава
3. Час збирання: від початку до середини цвітіння
4. Фармакологічна дія: кровоспинна, жовчогінна дія, посилює

секрецію шлунку

5. Препарати: *Herba Millefolii*

18. ДРІОПТЕРИС ЧОЛОВІЧИЙ– *DRIOPTERIS FILICIS-MARIS L.*

(ЧОЛОВІЧА ПАПОРОТЬ)

1. Містить: похідні флороглюцину, філіксонову та флаваспідову кислоти, флавоноїди, гіркі речовини
2. Сировина: кореневище
3. Час збирання: рання весна та восени
4. Фармакологічна дія: глистогінна дія (річкові глисти)
5. Препарати: *Rhizoma Filicismaris*, *Extractum Filicismaris spissum*, *Filixanum*

19. ДУБ ЗВИЧАЙНИЙ - *QUERCUS ROBUR L.*

(ДУБ ГЛУХИЙ, ДУБ ЛІТНІЙ, ДУБ РАНИЙ)

1. Містить: катехінові таніни, вільні галові кислоти, пектини, галотаніни
2. Сировина: кора
3. Час збирання: напровесні, під час сокоруху з молодих гілок
4. Фармакологічна дія: в'яжуча, протизапальна та протигнильна дія
5. Препарати: *Cortex Quercus*

20. ДУРМАН ЗВИЧАЙНИЙ) - *DATURA STRAMONIUM L.*

(БОДЯК, БІСДЕРЕВО, ДУРЗІЛЛЯ, КОЛЮКИ)

1. Містить: алкалоїди тропенового ряду: гіосціамін, атропін, скополамін та ін.
2. Сировина: листя, плоди, **отруйна!**
3. Час збирання: від початку цвітіння до перших заморозків
4. Фармакологічна дія: за фармакологічними

властивостями близький до беладони

21. ЖОВТЕЦЬ ЇДКИЙ - RANUNCULUS ACRIS L.

(БОРДУН, БОЛОТОТНЕ ЗІЛЛЯ, ЖАБНИК, ЖАБИНЕЦЬ)

1. Містить: сапоніни, алкалоїди, дубильні речовини, кумарини, флавоноїди, каротин, жирна олія
2. Сировина: трава, РОСЛИНА ОТРУЙНА !!!
3. Час збирання: під час цвітіння

22. ЗВІРОБІЙ ЗВИЧАЙНИЙ - HYPERICUM PERFORATUM L.

(БОЖА КРОВЦЯ, КРИВАВНИК, СТОКРІВЦЯ, ЗАЯЧА КРОВЦЯ)

1. Містить: вуглеводи, дубильні речовини, флавоноїди, сапоніни, ефірна олія, феноли,
2. Сировина: трава
3. Час збирання: на початку цвітіння
4. Фармакологічна дія: протизапальна, сечогінна, жовчогінна, легка спазолітична та бактеріостатична дія
5. Препарати: Herba Hyperici

23. ЗОЛОТОТИСЯЧНИК ЗВИЧАЙНИЙ - CENTAURIUM ERYTHRAEA RAFN

(ЦВИНТУРІЯ, НОРИШНИК, ЦІНТУРІЯ, ЯСЕНЕЦЬ)

1. Містить: алкалоїди, вуглеводи, гіркі глікозиди, флавоноїди, фітостерини, ефірна олія
2. Сировина: трава
3. Час збирання: на початку цвітіння
4. Фармакологічна дія: ранозагоювальна, антисептична, протипухлинна, кардіотонічна, стимулює секрецію залоз шлунково-кишкового тракту, посилює скоротливість м'язів матки
5. Препарати: Herba Centaurii, Tinctura amara

24. КАЛИНА ЗВИЧАЙНА - VIBURNUM OPULUS L.

(КАЛИНИНА, СВІБА, ГОРДИНА)

1. Містить: флавоноїди (вібурнін), дубильні речовини, фітостерини, ефірна олія, спирти
2. Сировина: кора, плоди
3. Час збирання: навесні перед розкриттям бруньок, плоди після першого приморозку
4. Фармакологічна дія: кровоспинна, спазмолітична, седативна, гіпотензивна, болетамувальна, кардіотонічна, відхаркувальна, потогінна, діуретична, жовчогінна
5. Препарати: Cortex Viburni, Fructus Viburni

25. КАРТОПЛЯ – SOLANUM TUBEROSUM L.

1. Містить: крохмаль, цукри, вітаміни групи В, калій, кальцій, магній, залізо, фосфор, амінокислоти каротиноїди, жири, органічні кислоти
2. Сировина: бульби
3. Час збирання: восени
4. Фармакологічна дія: обволікаюча та пом'якшуюча, ранозагоювальна
5. Препарати: Bulbus Solani, Amyllum

26. КМИН ЗВИЧАЙНИЙ - CARUM CARVI L.

(ГАНУС, КМЕН, КМИНОК)

1. Містить: вуглеводи, ефірна олія, флавоноїди, жирні олії, кумарини
2. Сировина: плоди
3. Час збирання: на початку побуріння плодів
4. Фармакологічна дія: бактерицидна, спазмолітична, відхаркувальна, сечогінна, жовчогінна дія
5. Препарати: Fructus Carvi, Oleum Carvi

27. КОНВАЛІЯ ЗВИЧАЙНА - CONVALLARIA MAJALIS L.

(БАННИК, ВОВЧА КУКУРУЗКА, КУКУРУЗКА, РАННИК)

1. Містить: 13 серцевих глікозидів: конвалітоксин, конвалізид, валаротоксин та ін.; 22 речовини карденолідної природи, сапоніни
2. Сировина: трава, квітки
3. Час збирання: на початку цвітіння

4. Фармакологічна дія: регулююча та тонізуюча дія на серце, діуретична та заспокійлива дії
5. Препарати: *Herba Convallariae*, *Tinctura Convallariae*, *Corglyconum*, *Convallatoxynum*, *Extractum Convallariae siccum*

28. КОНЮШИНА ЛУЧНА - TRIFOLIUM PRATENSE L.

(КОНЮШИНА ЧЕРВОНА, КОМАНІЦЯ ЧЕРВОНА, ГОРІШИНА)

1. Містить: ціаногенні сполуки, вітаміни, кумарини, флавоноїди, стероїди, вуглеводи, дубильні речовини, ефірна олія, смоли, сліди алкалоїдів, хінони
2. Сировина: суцвіття
3. Час збирання: в період цвітіння
4. Фармакологічна дія: відхаркувальна, сечогінна, потогінна та протизапальна дія
5. Препарати: *Florum Trifolii*

29. КОПИТНЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ) - ASARUM EUROPAEUM L.

(КОПИТЕЦЬ, ПІДЛИСНИК)

1. Містить: ефірна олія, алкалоїди
 2. Сировина: коріння та кореневища
 3. Час збирання: пізно восени
 4. Фармакологічна дія: блювотний та відхаркувальний засіб.
- РОСЛИНА ОТРУЙНА!!!**
5. Препарати: *Rhizoma et radix Asari*

30. КОРОНАРІЯ ЗОЗУЛЯЧА- CORONARIA FLOS-CUCULI (L.) (ЗОЗУЛИН ЦВІТ, ІВАН-ЧАЙ)

1. Містить: сапоніни, алкалоїди, вуглеводи, аскорбінову кислоту, фенол карбонові кислоти
2. Сировина: трава

3. Час збирання: червень-липень
4. Фармакологічна дія: кровоспинний засіб, посилює скорочення матки, відхаркувальна дія
5. Препарати: Herba Coronariae, "Флоскулен" (спиртовий екстракт трави)

31. КРІП ЗАПАШНИЙ - ANETHUM GRAVEOLENS L.

1. Містить: ефірна олія, флавоноїди, каротин, жирна олія
2. Сировина: gПлоди
3. Час збирання: після дозрівання
4. Фармакологічна дія: подразнюючий, відхаркувальний, вітрогонний засіб
5. Препарати: Fructus Anethi

32. КРОПИВА ДВОДОМНА - URTICA DIOICA L.

(ЖАЛКА КРОПИВА, КРОПИВА ВЕЛИКА, ЖАЛА)

1. Містить: алкалоїди, віт. B1, B2, C, E, K, PP, каротин, органічні кислоти, вуглеводи, ефірна олія, стероїди, флавоноїди, дубильні речовини, кумарини, жирна олія
2. Сировина: листя
3. Час збирання: під час цвітіння
4. Фармакологічна дія: Кровоспинна та сечогінна, легка жовчогінна дія. Діє загально-тонізуюче.
5. Препарати: Folium Urticae, Extractum Urticaefluidum

33. КУКУРУДЗА ЗВИЧАЙНА - ZEA MAYS L.

(БОЖА ПШЕНИЧКА, КИКИ, МЕЛАЙ)

1. Містить: вітаміни K1, B1, B2, B6, D, E, дубильні речовини, гіркі глікозиди, флавоноїди, ефірну та жирну олії, стерини, каротиноїди, мікроелементи, аскорбінова та пантотенова кислоти, крохмаль
2. Сировина: стовпчики з приймочками (кукурудзяні рильця)

3. Час збирання: в період молочно-воскової стиглості качанів
4. Фармакологічна дія: жовчогінна, діуретична, кровоспинна та гіпоглікемічна дія
5. Препарати: Stigmata Maydis, Extractum Stigmatidis Maydis fluidum

34. КУЛЬБАБА ЛІКАРСЬКА - TARAXACUM OFFICINALE

Wigg. aggr.

(ПУСТОДУЙ, ПАДИВОЛОС, ДИКИЙ МОЛОЧІЙ)

1. Містить: гірка речовина тараксацин, терпенові сполуки, стерини, флавоноїди, слиз
2. Сировина: коріння
3. Час збирання: восени, після зав'ядання
4. Фармакологічна дія: чиста гіркота, для покращення травлення, легка жовчогінна, сечогінна, спазмолітична та проносна дія
5. Препарати: Radix Taraxaci

35. КРУШИНА ЛАМКА - FRANGULA ALNUS MILL.

(БОЛДАН, КРУХА, МЕДВЕЖИНА, СОБАЧАНКА)

1. Містить: глікозид глікофрангулін, гіркі речовини, алкалоїди, крохмаль, цукри, флавоноїди, сапоніни, вітаміни, кумарини, дубильні речовини
2. Сировина: кора.
3. Час збирання: квітень-травень до появи листків.
4. Фармакологічна дія: послаблююча.
5. Препарати: Cortex Frangula

36. ЛИПА СЕРЦЕЛИСТА - TILIA CORDATA Mill.

(ЛИПА ДРІБНОЛИСТА, ЛИПА ЗИМНЯ)

1. Містить: ефірна олія, глікозиди гесперидин та тиліацин, сапоніни, слиз, каротин, органічні кислоти

2. Сировина: квіти
3. Час збирання: після розкриття квіток
4. Фармакологічна дія: потогінна, подразнююча дія, підвищує секрецію шлункового соку, легка жовчогінна, протизапальна та заспокійлива дія
5. Препарати: Flos Tiliae

37. ЛОПУХ СПРАВЖНИЙ – ARCTIUM LAPPA L. (ЛОПУХ ВЕЛИКИЙ, РЕПЛЯК)

1. Містить: вуглеводи, дубильні й гіркі речовини, слиз, флавоноїди, ефірну і жирну олії, інулін, органічні кислоти
2. Сировина: корінь, листок
3. Час збирання: навесні перед цвітінням
4. Фармакологічна дія: діуретична, жовчогінна, потогінна, протизапальна
5. Препарати: Radix Lappae, Folia Lappae

38. ЛЬОН ЗВИЧАЙНИЙ - LINUM USITATISSIMUM L.

1. Містить: слиз, вуглеводи, жирна олія
2. Сировина: насіння
3. Час збирання: після дозрівання насіння
4. Фармакологічна дія: обволікаюча, протизапальна та легка проносна
5. Препарати: Semen Lini

39. МАК СНОДІЙНИЙ - PAPAVER SOMNIFERUM L.

1. Містить понад 20 алкалоїдів ізохінолінового та фенантренового ряду, основні з яких: морфін, кодеїн, папаверин, наркотин, білки, вуглеводи, слиз, каучук, органічні кислоти, тритерпеноїди, пектини
2. Сировина: коробочки
3. Час збирання: у зелених коробочках
4. Фармакологічна дія: наркотична, болезаспокійлива та проти кашлева дія; пригнічує дихання, роботу серця,

шлунково-кишкового тракту

5. Препарати: Opium, Tinctura Opii simplex, Omnoponium, Morphini hydrochloridum, Codeini phosphas, Papaverini hydrochloridum

40. МАЛИНА - RUBUS IDAEUS L.

(ДУПЛАВКА, КОСМАЧОК, ФРИЗА)

1. Містить: органічні кислоти, цукри, вітаміни (С, А), в'яжуча дія
2. Сировина: плоди
3. Час збирання: в період повного дозрівання
4. Фармакологічна дія: потогінна, вітамінний препарат, для покращення смаку ліків (сироп)
5. Препарати: Fructus Rubi, Sirupus Rubi

41. МИЛЬНЯНКА ЛІКАРСЬКА - SAPONARIA OFFICINALIS L.

(МИЛЬНА ТРАВА, БІЛІ ЗІРКИ, ЗВОЗДИК)

1. Містить: сапонінітритерпенового ряду
2. Сировина: кореневище
3. Час збирання: навесні або восени
4. Фармакологічна дія: подразнююча, відхаркувальна, потогінна, жовчогінна та діуретична дія
5. Препарати: Rhizoma Saponariae

42. М'ЯТА ПЕРЦЕВА - MENTHA PIPERITA L.

(М'ЯТА ХОЛОДНА, НАДОЩНИК)

1. Містить: ефірна олія, терпеноїди, флавоноїди, каротин, органічні кислоти
2. Сировина: листя
3. Час збирання: після того як половина квіток розпустилася
4. Фармакологічна дія: подразнююча, антисептична, анестезуюча, легка жовчогінна, діуретична та гіпотензивна
5. Препарати: Folium Menthae piperitae, Oleum Menthae piperitae, Mentholum, Validolum, Corvalolum

43. НАГІДКИ ЛІКАРСЬКІ - CALENDULA OFFICINALIS L. (КАЛЕНДУЛА)

1. Містить: алавоноїди, каротиноїди, слиз, аскорбінова кислота, саліцилова кислота, ефірні олії
2. Сировина: квітки
3. Час збирання: у період цвітіння
4. Фармакологічна дія: протизапальна, гіпотензивна, заспокійлива, кардіотонічна, бактерицидна
5. Препарати: Flores Calendulae

44. ПЕРСТАЧ ГУСЯЧИЙ - POTENTILLA ANSERINA L. (ГУСЯЧІ ЛАПКИ, БІЛОНІГ, ЗОЛОТНИК)

1. Містить: дубильні речовини, аскорбінова кислота, сапоніни
2. Сировина: трава
3. Час збирання: під час цвітіння
4. Фармакологічна дія: кровоспинна, в'яжуча, болезаспокійлива, жовчогінна та спазмолітична дія
5. Препарати: Herba Anserinae

45. ПЕТРУШКА ГОРОДНЯ- PETROSELINUM SATIVUM

1. Містить: ефірні олії, флавоноїди, алкалоїди, слизисті речовини, інозит
2. Сировина: корінь, насіння, листя
3. Час збирання: липень-серпень
4. Фармакологічна дія: діуретична, спазмолітична
5. Препарати: Radix et Semen et Folium Petroselini

46. ПИЖМО ЗВИЧАЙНЕ - TANACETUM VULGARE L. (КОРОВАЙ, ДИКА ГОРОБИНА, ОСТУДА)

1. Містить: лактон танацетин, флавоноїди, алкалоїди, органічні кислоти, ефірна олія (в склад останньої входить камфора)
2. Сировина: квіти
3. Час збирання: на початку цвітіння
4. Фармакологічна дія: глистогінний засіб, жовчогінна та легка протизапальна дія

5. Препарати: Flos Tanacetii

**47. ПІДБІЛ ЗВИЧАЙНИЙ - МАТИ-Й-МАЧУХА -
TUSSILAGO FARFARA L.**

(БІЛПУХ, ПІДБІЛ, БІЛОКОПИТЕНЬ, ЦАРЗІЛЛЯ)

1. Містить: гіркі глікозиди, флавоноїди, сапоніни, органічні кислоти, слизи
2. Сировина: листя, суцвіття
3. Час збирання: Кінець травня - початок червня
4. Фармакологічна дія: Відхаркувальна, пом'якшуюча, обволікаюча, протизапальна дія, легка потогінна, жовчогінна та спазмолітична дія
5. Препарати: Folium Farfarae

48. ПОДОРОЖНИК ВЕЛИКИЙ - PLANTAGO MAJOR L.
(БАБКА, ДОРОЖНИК, ПОПУТНИК)

1. Містить: глікозид аукубін, флавоноїди, гіркі речовини, слиз, сапоніни
2. Сировина: листя
3. Час збирання: під час цвітіння
4. Фармакологічна дія: протизапальна, кровоспинна, знеболююча, бактеріостатична, секретолітична та легка спазмолітична дія
5. Препарати: Folium Planta ginismajoris, Planta glucidum

49. ПОЛИН ГІРКИЙ - ARTEMISIA ABSINTHIUM L.
(БІЛОБІЛЬ, МОЛИН, ПОЛОН)

1. Містить: ефірна олія, флавоноїди, дубильні речовини, органічні кислоти, глікозидабстинин
2. Сировина: трава
3. Час збирання: на початку цвітіння
4. Фармакологічна дія: ароматична гіркота, збуджує апетит, стимулює діяльність залоз шлунково-кишкового тракту, посилює секрецію жовчі
5. Препарати: Herba Absinthii, Tinctura Absinthii, Extractum Absinthiiisissum

50. РЕВІНЬ ГОРОДНІЙ - RHEUM RHARONTICUM
(РУМБАРБАР)

1. Містить: антраглікозиди, дубильні, смолисті й пектинові речовини
2. Сировина: коріння
3. Час збирання: вересень (з чотирирічних рослин)
4. Фармакологічна дія: проносна, в'яжуча та протизапальна
5. Препарати: RadixRhei, ExtractumRheisiccum

**51. РОМАШКА ОБІДРАНА, РОМАШКА ЛІКАРСЬКА -
MATRICARIA RECUTITA L., CHAMOMILLA RECUTITA L.**
(РУМ'ЯНОК, РОМАНЕЦЬ)

1. Містить: ефірна олія, флавоноїди, слиз, саліцилову кислоту
2. Сировина: суцвіття
3. Час збирання: упродовж усього періоду цвітіння
4. Фармакологічна дія: спазмолітична, жовчогінна, протизапальна, потогінна та заспокійлива дія, діє глистогінно на круглі черви
5. Препарати: Flos Matricaria, Flos Chamomillae

52. СМОРОДИНА ЧОРНА - RIBES NIGRUM L.
(ВИННИЦЯ ЧОРНА, ПОМУШОР, ПОРІЧКА ЧОРНА)

1. Містить: цукри, органічні кислоти, аскорбінова кислота, каротин, вітаміни Р, В₁, В₂
2. Сировина: ягоди, бруньки, листя
3. Час збирання: ягоди у період повного дозрівання, бруньки весною
4. Фармакологічна дія: сечогінна, потогінна, загальнотонізуюча дія
5. Препарати: Fructus Riberum, Folium Riberum

**53. СОБАЧА КРОПИВА ЗВИЧАЙНА - LEONURUS
CARDIACA L.**
(КРОПИВА ГУСЯЧИЙ СЛІД, КРОПИВА СОБАЧА,
ШАНТАЙ)

1. Містить: алкалоїди леонурин та леонуридин, флавоноїди, сапоніни, ефірна олія, органічні кислоти, вітаміни
2. Сировина: трава
3. Час збирання: на початку цвітіння
4. Фармакологічна дія: спазмолітична, седативна та гіпотензивна дія, сповільнюють ритм та посилюють силу серцевих скорочень
5. Препарати: *Herba Leonuri*, *Tinctura Leonuri*, *Extractum Leonurifluidum*

54. СОНЯШНИК ОДНОРІЧНИЙ - HELIANTHUS ANNUUS L.

(НАСОННИК, СОНІЧНИК, СОЛНОВЕРТ)

1. Містить: жирні олії, стерини, каротиноїди, токоферолі
2. Сировина: насіння
3. Час збирання: після дозрівання
4. Фармакологічна дія: обволікаючий та жовчогінний засіб
5. Препарати: *Oleum Helianthi*, *Aerosolum "Livianum"*

55. СОСНА ЗВИЧАЙНА - PINUS SYLVESTRIS L.

(ГАДИНА, ХВОЯ, ЛУТИЦЯ)

1. Містить: ефірна олія, гіркі речовини. Живиця (терпентин) містить ефірну олію (скипидар), в якій розчинені смоли (каніфоль)
2. Сировина: бруньки та живиця
3. Час збирання: бруньки до початку розпускання; живицю протягом літа
4. Фармакологічна дія: бруньки: відхаркувальна, дезинфікуюча, жовчогінна та сечогінна дія; живиця: подразнююча та відволікаюча дія
5. Препарати: *Gemmae Pini*, *Oleum Terebinthinae*

56. СПОРИШ ЗВИЧАЙНИЙ - POLYGONUM AVICULARE L.

(МУРОГ, МОРИЖОК, ДРЯСЕН)-

1. Містить: дубильні речовини, флавоноїди, ефірну олію,

сапоніни

2. Сировина: трава

3. Час збирання: упродовж літа

4. Фармакологічна дія: сечогінна, протизапальна та в'яжуча дія, посилює згортання крові

5. Препарати: *Herba Polygoni aviculare*

57. СУНИЦЯ ЛІСОВА - FRAGARIA VESCA L.

(БАЙБАРА, КАПШУКИ, ПОЗЕМКА, ПОЗЮМКА)

1. Містить: дубильні речовини, флавоноїди, алкалоїди, аскорбінову кислоту

2. Сировина: листя, плоди

3. Час збирання: листя в період цвітіння рослини, плоди – повного дозрівання

4. Фармакологічна дія: сечогінна, жовчогінна, потогінна, протизапальна та гіпоглікемічна дія

5. Препарати: *Folium Fragariae*, *Fructus Fragariae*

58. ТАЛАБАН ПОЛЬОВИЙ - THLASPI ARVENSE L.

(ГРЕМУХА, ЧОРНЕ РЕБРО, ЯРОШКА, ЯРУТКА)

1. Містить: вітаміни, флавоноїди, гірчична олія, сапоніни, алкалоїди, жирна олія, жирні кислоти, тіоглікозиди

2. Сировина: трава

3. Час збирання: травень-серпень

4. Фармакологічна дія: діуретична, гемо статична, абортивна, протизапальна, в'яжуча, протимікробна, дезинфікуюча

5. Препарати: *Herba Thlaspi*

59. ФІАЛКА ТРИКОЛІРНА - VIOLA TRICOLOR

(БРАТКИ ТРИКОЛІРНІ, СІРІТКИ, Іван і Марія, МАРЖИНИ) -

1. Містить: ефірна олія, сапоніни, алкалоїди, флавоноїди, вуглеводи, кумарини, дубильні речовини, вітаміни, антоціани, каротин, жирна олія

2. Сировина: трава

3. Час збирання: під час цвітіння

4. Фармакологічна дія: потогінна, сечогінна, послаблююча,

відхаркуючи, блювотна, протипухлинна, пом'якшувальна, протизапальна, седативна

5. Препарати: *Herba Violaetriscoloris*

60. ХВОЩ ПОЛЬОВИЙ - EUISETUM ARVENSE L.

(ГРЕЧКА МИШАЧА, ЄЛИНКА, КУДІЛЬКА, НЮНЬКА)

1. Містить: стероїди, сапоніни, алкалоїди, флавоноїди, каротиноїди, вуглеводи, фенол карбонові кислоти, органічні кислоти, вищі жирні кислоти

2. Сировина: трава

3. Час збирання: червень - серпень

4. Фармакологічна дія: сечогінна, кровоспинна, протизапальна, антигельмінтна, відхаркувальна, кардіотонічна

5. Препарати: *Herba Equiseti*, *Extractum Equiseti fluidum*

61. ХРІН ЗВИЧАЙНИЙ - ARMORACIA RUSTICANA P. Gaertn

1. Містить: ефірні олії, аскорбінова кислота, жирна олія, крохмаль, смолисті речовини, алкалоїди

2. Сировина: корінь

3. Час збирання: восени

4. Фармакологічна дія: апетитостимулююча, кровоспинна, антимікробна, подразнююча (зовнішньо)

5. Препарати: *Radix Armoraciae*

62. ЦИБУЛЯ ГОРОДНЯ - ALLIUM CERA L.

(ЛУКОВИЦЯ, МАНДЕБУРОНЬКА, ШАПА)

1. Містить: ефірна олія, вітаміни В1, С, каротиноїди, цукри, флавоноїди

2. Сировина: цибулина

3. Час збирання: по мірі дозрівання цибулин

4. Фармакологічна дія: подразнююча, фітонцидн, глистогінна, протимікробна

5. Препарати: *Bulbus Allii*

63. ЦИКОРІЙ ДИКИЙ - CICHORIUM INTYBUS L.

(БАТІЖКИ СВЯТОГО ІВАНА, ВОЛОШКА ГОРОДНЯ, СИНЯВКА)

1. Містить: каротин, кумарини, жирні кислоти, фенол карбонові кислоти, сесквітерпеноїди, тритерпеноїди, вуглеводи, органічні кислоти, ефірна олія, алкалоїди, вітаміни, антоціани, дубильні речовини, флавоноїди, жирна олія, гіркі глікозиди, холін
2. Сировина: уся рослина
3. Час збирання: корені (восени), траву (в період цвітіння)
4. Фармакологічна дія: корені (збудження апетиту та покращення перетравлення); трава (жовчогінна, сечогінна)
5. Препарати: Radix et Herba Cichorii intybi

64. ЧАСНИК ГОРОДНІЙ - ALLIUM SATIVUM

(ЧАСНИК ПОСІВНИЙ, ЧЕСНАК, ЧЕСНІК)

1. Містить: ефірна олія, глікозид аліїн, вітаміни, органічні кислоти, інулін
2. Сировина: цибулина
3. Час збирання: по мірі дозрівання цибулин
4. Фармакологічна дія: антимікробна, подразнююча, жовчогінна, сечогінна, фітонцидна та глистогінна
5. Препарати: Bulbus Alliisativi, Allocholum

65. ЧЕМЕРИЦЯ ЛОБЕЛІСВА - VERATRUM LOBELIANUM Bernh.

(ЧЕМЕРКА, ЧИМІР, ЖОВТАВА)

1. Містить: алкалоїди (вератрин, протOVERатрин та ін.), дубильні речовини, смоли
2. Сировина: кореневище з коренями, Отруйна!!!
3. Час збирання: восени
4. Фармакологічна дія: румінаторна, відхаркувальна та блювотна
5. Препарати: Rhizoma et Radix Veratri, Tinctura Veratri

66. ЧЕРЕДА ТРИРОЗДІЛЬНА- BIDENS TRIPARTITA L.

(СОБАЧІ РЕП'ЯХИ, ПРИЧЕПА, ТУРИЦЯ)

1. Містить: ефірна олія, сапоніни, флавоноїди, дубильні

речовини, слиз, гіркоти

2. Сировина: верхівкові квіткові пагони з листками завдовжки 10-15 см

3. Час збирання: у період бутонізації

4. Фармакологічна дія: сечогінна, потогінна, жовчогінна та бактерицидна

5. Препарати: Herba Bidentis

67. ЧИСТОТІЛ ВЕЛИКИЙ - CHELIDONIUM MAJUS L.

(ЧИСТЯК, ЛАСТОВИНЕ ЗІЛЛЯ, АДАМОВА ГОЛОВА, ГЛЕЧКОПАР, ЗУБ СОБАЧИЙ, ЗЕЛЕМОЗИНА, РОСТОПАСТ)

1. Містить: алкалоїди, флавоноїди, стероїди, сапоніни, органічні кислоти, ефірна олія, дубильні речовини

2. Сировина: трава. Отруйна рослина !!!

3. Час збирання: Травень

4. Фармакологічна дія: антигельмінтна, жовчогінна, спазмолітична, болезаспокійлива, седативна, сечогінна, протипухлинна

5. Препарати: Herba Chelidoni

68. ШИПШИНА СОБАЧА- ROSA CANINA L. (СВЕРБИВУС, СВЕРБАК, ГЕЧЕПЕЧЕ, ТРОЯНДА)

1. Містить: вітаміни, флавоноїди, пектинові речовини, органічні кислоти

2. Сировина: плоди

3. Час збирання: у період повного дозрівання (вересень-жовтень)

4. Фармакологічна дія: жовчогінна, вітамінна, протизапальна, сечогінна

5. Препарати: Fructus Rosae, Cholosas, Каротолін

69. ЩАВЕЛЬ КІНСЬКИЙ - RUMEX CONFERTUS WILLD. (КИСЛИЦЯ ЖАБЯЧА, ЩАВА, КОКОВНИК КІНСЬКИЙ, ЩАВЕЛЬ)

1. Містить: дубильні речовини, похідні антрахінону, ефірна

- олія, органічні кислоти
- 2. Сировина: корінь
- 3. Час збирання: навесні або восени
- 4. Фармакологічна дія: послаблююча, кровоспинна та глистогінна дія
- 5. Препарати: Radix Rumicis

70. ЩИТНИК РОЗПРОСТЕРТИЙ – DRYOPTERIS EXPANSA

- 1. Містить: феноли та їх похідні, антоціани, ефірні олії, сапоніни
- 2. Сировина: кореневища, листя
- 4. Фармакологічна дія: антигельмінтна, знеболююча, ранозагоювальна, антимікробна.
- 5. Препарати: Rhizoma Dryopteris

7. Орієнтовний перелік лікарських рослин для оформлення гербарію за домінантним вмістом БАР.

7.1. Лікарські рослини, що містять гіркоти

Аїр тростинний
 Бобівник трилистий
 Кульбаба лікарська
 Полин гіркий
 Деревій звичайний
 Череда трироздільна
 Золототисячник зонтичний
 Дягель лікарський
 Часник посівний
 Оман високий
 Хміль звичайний
 Тирлич
 Татарське зілля.

7.2. Лікарські рослини, які містять дубильні речовини

Гірчак зміїний - корені
 Шавлія лікарська - листя
 Ромашка лікарська

Перстач прямостоячий - кореневище

Щавель кінський

Звіробій звичайний

Вільха сіра - супліддя

Бадан товстолистий

Дуб звичайний

Верба біла

Калина звичайна

Родовик лікарський – корені та кореневища

Черемха звичайна - плоди

Шавлія лікарська

Гали на листках дуба звичайного та листках сумахи напівкрилатої (64%)

Ялина та верба – кора

Чай чорний – листя

Перцева м'ята – трава

Розмарин – трава

Волоський горіх – молоді плоди

Цезальпінія коротколиста та дубильна (45%) – стручки

Подорожник великий – листки

Чорниця - плоди

7.3. Рослини, які містять антраглікозиди

Алоє дерево видне

Берізка польова

Крушина ламка

Ревінь тангутський

Жостір проносний

7.4. Рослини, які містять слизисті речовини

Алтея лікарська - корені

Живокіст лікарський

Льон звичайний (посівний, довгунець) - насіння

Солодка гола

Калачики лісові

Липа серцелиста – суцвіття

Овес посівний – плоди

Зозулинець чоловічий - бульби

7.5. Рослини, що містять серцеві глікозиди

Горицвіт весняний
Валеріана лікарська
Собача кропива
Конвалія звичайна
Омела біла
Наперстянка великоквіткова і шерстиста
Глід криваво-червоний чи колючий
Льонок звичайний
Строфант
Олеандр
Вероніка лікарська
Жовтушник розлогий чи сивіючий

7.6. Рослини, що містять флавоноїди

Арніка гірська (квіти)
Береза повисла (листя)
Підбіл звичайний (листя)
Бузина чорна (квіти)
Ромашка лікарська (квіти)
Липа звичайна (суцвіття)
Петрушка (корінь)
Кінський каштан (плоди)
Хвощ польовий (трава)
Солодка гола (корінь)
Глід колючий (плоди)
Спориш звичайний (трава)
Волошка синя (квіти)
Фіалка триколірна (трава)
Горобина чорноплідна (плоди)
Цмин пісковий (квіти)
Пижмо (квіти)
Софора японська (пупянки)
Гірчак перцевий (трава)
Звіробій звичайний (трава)

Гінкго білоба (листя)
Черета трироздільна (трава)

7.7. Рослини, що містять сапоніни

Первоцвіт весняний (квіти)
Синюха голуба (квіти)
Хвощ польовий (трава)
Береза повисла(листя)
Підбіл звичайного (листя)
Плющ (листя)
Гіркокаштан звичайний (супвіття)

7.8. Рослини, що містять ціаногенні глікозиди

Насінні гіркокого мигдалю
Кісточках абрикоса, вишень, персика, сливи
Квіти та листя черемхи
Зелені частини льону

7.9. Рослини, які містять алкалоїди (назва домінуючого БАР)

Буквиця лікарська, собача кропива, люцерна посівна – *стахідрин*
Кокаїновий кущ – *гігрин, кокаїн*
Беладонна – *гіосціамін*
Дурман звичайний, Блекота чорна, Скополія манджурська – *скополамін*
Термопсис ланцетовидний - *цитизин*
Софора японська– *пахікарпін*
Плаун баранець - *лікоподин*
Їжачник безлистий – *анабазин*
Рослини роду лобелієвих – *лобелін*
Болиголов плямистий – *коніїн*
Тютюн – *нікотин*
Рицина звичайна - *рицинін*
Мак самосійка – *морфін*
Мачок жовтий – *глауцин*
Барбарис звичайний– *берберин*
Чистотіл великий– *хелідонін*
Хінне дерево – *хінін*

Головатень звичайний – *ехінопсин*
Барвінок малий – *резерпін*
Блювотний горіх – *бруцин*
Чай, кавове дерево – *теїн, кофеїн*
Шоколадне дерево – *теобромін*
Перець стручковий - плоди
Ефедра хвощова - трава
Пізньоцвіт осінній - бульбоцибулини
Беладонна - листя
Блекота чорна - листя
Дурман звичайний - листя
Скополія карніолійська - корені та кореневища
Кокаїновий кущ - листя
Живокіст лікарський - трава
Мати-й-мачуха (підбіл) - трава
Жовтозілля - кореневища та корені.
Лобелія одутла – трава
Табак - листя
Термопсис ланцетовидний - трава та насіння
Софора товстоплідна - трава

7.10. Ізохінолінові алкалоїди: типи, приклад алкалоїду, рослини

Бензіізохіноліну (папаверин – Мак снодійний (коробочки), болетамувальний; ротундин – Стефанія Гладенька).
Апорфіну (глаucin – Мачок жовтий (трава), стефарин – Стефанія гладенька (бульби з коренями), магнофлорин – рослини з родини Ranunculaceae).
Протоберберин (берберин – Барбарис звичайний (листя), гідрастин – Жовтокорінь канадський (корені), пальматин – багато рослин).
Бензофенантредину (хелідонін – Чистотіл звичайний, хелеритрин – види маклеї (трава), гіндарин – Стефанія гладенька(бульби і корені)).
Протопіну (протопін – Чистотіл звичайний (трава), алокриптонін – Рутка лікарська(трава)).

Морфінану (морфін, кодеїн, тебаїн – Мак снотворний (коробочки, 46 алкалоїдів), Хвилівник (трава)).

Еметину (еметин, психотрин, цефаелін – Іпеакуана (корінь і кореневище).

Фталідізохіноліну (бікукулін – Дицентра (трава).

Біс – бензилізохінолінові основи (тубокурарин – види Чилібухи (насіння), тетрандрин – види рутвиці (трава), даурицин – Менісперм даурський (кореневище).

7.11. Рослини, що містять ефірні олії

Чайне дерево

Розмарин

Календула

Сосна

Ялиця

Чебрець Троянда біла й рожева

Чебрець

Майоран

Перець

Кріп

Кмин

Любисток

Лаванда

Ялівець

Цитрусові: апельсин, лимон, грейпфрут

8. Питання для самоконтролю.

1. З якою метою заготовляють гербарні зразки (гербарій) і в який час?

2. Як оформити гербарний зразок?

3. Які надписи потрібно зробити на маркувальній етикетці гербарного зразка?

4. Які методи сушіння рослин для гербарію відомі?

5. За яким порядком розміщують рослини у гербарії?

6. Перелічіть рослини, які містять алкалоїди.

7. Перерахуйте рослини, що містять ізохінолінові алкалоїди

8. Перелічіть рослини, що містять слизи

9. Перелічіть рослини, що містять дубильні речовини.

10. Перелічіть рослини, що містять серцеві глікозиди.

11. Перелічіть рослини, що містять ціаногенні глікозиди

12. Перелічіть рослини, що містять сапоніни

13. Перелічіть рослини, що містять антраглікозиди

14. Перелічіть рослини, що містять флавоноїди

15. Перелічіть рослини, що містять гіркоти

16. Перелічіть рослини, що містять ефірні олії

17. Які методи приготування водних витягів із рослинної сировини вам відомі?

18. Метод приготування настою.

19. Метод приготування відвару.

20. Метод приготування настойки.

21. Метод приготування екстракту.

22. Метод приготування слизу.

23. Метод приготування справжньої емульсії.

24. Метод приготування несправжньої емульсії.

25. Метод приготування екстракційної мазі.

26. Рецептура та рецепт на Галенові препарати.

27. Збір та основні засади його приготування.

9. ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ ГЕРБАРІЮ

Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З.Гжицького

Кафедра фармакології та токсикології

ГЕРБАРІЙ

лікарських та отруйних рослин, зібраний
студентом (-ами) підгрупи...курсу
факультету ветеринарної медицини, а саме:
(імя, прізвище)..... ..

ЛЬВІВ – 2024 р.

10. Приклад оформлення гербарного зразка

Валеріана лікарська

Valeriana officinalis L.

БАР: глікозиди: конвалітоксин, конвалізид, валаротоксин
та сапоніни, флавоноїди

Лікарська сировина: трава, корені

Галенові та новогаленові препарати: Tinctura Convallariae,
Corglyconum, Convallatoxynum, Extractum Convallariae siccum

Оформлення щоденника.

Щоденник – це листки аркушу А4, на якому пишеться інформація в такому порядку:

1. Перша сторінка (титульна) – назва: «Щоденник практики з дисципліни «Лікарські та отруйні рослини», студента (ППП), підгрупа, курс, факультет, Львів, рік.
2. Описуєте інформацію стосовно будь-якої 1 рослин з гербарію у такому порядку: назву рослини (укр. та лат. мовами), технологію приготування лікарської форми із певної кількості рослинної сировини (вибрати самостійно). Знайти цікаву інформацію про походження назви цієї рослини (легенди, факти історичні).
3. Описати магістрально – мануальний лікарський збір і засади його формування, опираючись на правила фітотерапії (на вибір студента).

11. Література та інтернет- ресурси

Базова

1. Фармакогнозія: базовий підруч. для студ. вищ. фармац. навч. закл. (фармац. ф-тів) IV рівня акредитації / В. С. Кисличенко, І. О. Журавель, С. М. Марчишин та ін.; за ред. В. С. Кисличенко. – Харків: НФаУ: Золоті сторінки, 2015. – 736 с.; 16 с. кол. вкл. – (Національний підручник).
2. Державна Фармакопея України: в 3 т. / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». — 2- е вид. — Харків: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. — Т. 1. — 1500 с.
3. Державна Фармакопея України: в 3 т. / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». — 2- е вид. — Харків: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. — Т. 3. — 750 с.
4. Державна Фармакопея України: в 3 т. / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». — 2- е вид. — Харків: Державне

- підприємств-во «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. — Т. 1. — 1500 с.
5. Державна Фармакопея України: в 3 т. / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». — 2-е вид. — Харків: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. — Т. 3. — 750 с.
6. Практикум з ідентифікації лікарської рослинної сировини: навч. посіб. / [В. М. Ковальов, С. М. Марчишин, О. П. Хворост та ін.] ; за ред. В. М. Ковальова, С. М. Марчишин. — Тернопіль: ТДМУ, 2014. — С. 21-22.
7. Кобзар А. Я. Фармакогнозія в медицині: навч. посіб. Київ: Медицина, 2007. 544 с.
8. Бобкова І. А., Варлахова Л. В. Ботаніка: підруч. Київ: Медицина, 2015. 304 с.
9. Мінарченко В. М., Махиня Л. М., Середа П. І. Медична ботаніка: підруч. Київ: Медицина, 2009. 328 с.
10. Барна М. Ботаніка. Терміни. Поняття. Персоналії: словник. Київ: Академія, 1997. 272 с.
11. Зузук Б. М., Зузук Л. Б Ресурсознавство лікарських рослин: підруч. Вінниця: Нова книга, 2009. 144 с.
12. Сметаніна К. І. Основи стандартизації та сертифікації лікарських засобів: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2010. 376 с.
13. Ковальов В.М., Павлій О.І., Ісакова Т.І. Фармакогнозія з основами біохімії рослин. Харків: Прапор, вид-во НФАУ, 2000. 704 с.
14. Коновалова О.Ю., Мітченко Ф.А., Шураєва Т.К. Біологічно активні речовини лікарських рослин: навч. посіб. з фармакогнозії. Київ: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. 352 с.
15. Методика підготовки та проведення лабораторних занять з фармакогнозії: навч.- метод. посіб.: у 2 т. / В.С. Кисличенко та ін. Тернопіль: ТДМУ, 2016. Т.1. 396 с.
16. Практикум з ідентифікації лікарської рослинної сировини: навч. посіб. /В.М. Ковальов та ін. Тернопіль: ТДМУ, 2014. 264с.

17. Середа П.І., Максютіна Н.П., Давтян Л.Л. Фармакогнозія. Лікарська рослинна сировина та фітозасоби: підр. Вінниця: НОВА КНИГА, 2006. 352 с.
18. Солодовниченко Н.М., Журавльов М.С., Ковальов В.М. Лікарська рослинна сировина та фітопрепарати: навч. посіб. з фармакогнозії з основами біохімії лікар. рослин для студ. вищих фарм. навч. закладів III-IV рівнів акред. (2-е вид.). Харків: Вид-во НФаУ; МТК-книга, 2003. 408 с.
19. Фармакогнозія: базовий підруч. для студ. вищ. фармацев. навч. закл. (фармац. ф-тів) ІУ рівня акредитації / В.С. Кисличенко та ін. Харків: НФаУ: Золоті сторінки, 2015. 736 с.

Додаткова

1. Гулько Р.М. Словник лікарських рослин світової медицини. Львів: Ліга-Прес, 2005. 506 с.
2. Ластухін Ю.О. Хімія природних органічних сполук: навч. посібник. Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2005. 560 с.
3. Мінарченко В.М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення). Київ: Фітосоціоцентр, 2005. 324 с.
4. Мінарченко В.М., Тимченко І.А. Атлас лікарських рослин України (хорологія, ресурси та охорона). Київ: Фітосоціоцентр, 2002. 172 с.
5. Фармацевтична енциклопедія / голова ред. ради В.П. Черних. – 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: “Моріон”, 2010. 1632 с.
6. Quality control methods for medical plant materials. – Geneva: World-Health Organisation, 1998. 115 p.
7. Антигельмінтні лікарські рослини у ветеринарній етнофармакології: мережевий мета-аналіз відповідно до рекомендацій PRISMA-P і PROSPERO / Calzetta L, Pistocchini E, Leo A, Roncada P, Ritondo BL, Palma E, di Cave D, Britti D. Геліон. 4 лютого 2020 р.; 6 (2): e03256.doi: 10.1016/j.heliyon.2020.e03256.eCollection 2020, лют.PMID:32055724
8. Огляд лікарських рослин при серцево-судинних захворюваннях: переваги та ризики. / [Мухаммед Навід¹](#), [Фатіма](#)

[Маджид²](#), [Абдо Талеб¹](#), [Хафіз Мухаммед Зубайр³](#), [Мухаммед Шумзайд⁴](#), [Мухаммед Асім Фарук⁵](#), [Мірза Мухаммад Фаран Ашраф Баїг⁶](#), [Мухаммед Аббас⁷](#), [Мухаммед Саїд⁸](#), [Лі Чансін⁹](#)
PMID:**32345058**. DOI: [10.1142/S0192415X20500147](#)

9. Лікарські рослини - профілактичні та лікувальні засоби шлунково-кишкових і респіраторних захворювань у телят і поросят? Систематичний огляд /[Ханна Ейрл^{1,2}](#), [Мейке Мевіссен³](#), [Мартін Каске⁴](#), [Хейко Натуес⁵](#), [Нільс Грютцнер⁵](#), [Матіас Мельціг⁶](#), [Майкл Уокенгорст⁷](#) PMID: **27268043**
PMCID: [PMC4896019](#) DOI: [10.1186/s12917-016-0714-8](#)

10. Лікарські рослини як терапевтичні варіанти місцевого лікування в дерматології собак? Систематичний огляд /[Мілена Треш¹](#), [Мейке Мевіссен¹](#), [Ханна Ейрл²](#), [Матіас Мельціг³](#), [Петра Росье⁴](#), [Майкл Уокенгорст⁵](#) PMID: **31133058**
PMCID:[PMC6537371](#) DOI: [10.1186/s12917-019-1854-4](#)

11. Етноветеринарний ботанічний огляд лікарських рослин у районах Абергел, Секота та Лалібела регіону Амхара, Північна Ефіопія. [Аялев Ассефа](#)¹, [Адане Бахіру](#)² PMID: 29187319. DOI: [10.1016/j.jep.2017.11.024](#).

12. Рід Cassia L.: Етнофармакологічний та фітохімічний огляд. [Мухаммад Хурм](#)¹, [Сінбін Ван](#)¹, [Хусей Чжан](#)¹, [Саджид Наваз](#)², [Мухаммед Наїм](#)³, [Кайсар](#)³, [Хезар Хаят](#)^{1,4,5}, [Фатіма Сакіб](#)⁶, [Сіньсін Чжан](#)¹, [Гуаньцзюнь Чжань](#)¹, [Цзенцзюнь Го](#)¹ PMID: 33617115.

DOI: [10.1002/ptr.6954](#).

13. Фітохімічні речовини як протимікробні препарати: дослідження гімалайських лікарських рослин як джерела альтернативної медицини для боротьби зі стійкістю до антимікробних препаратів.

[Мохаммад Вікас Ашраф](#)¹, [Штани Шрікара](#)², [М А Ханнан Хан](#)³, [Алі Асгар Шах](#)³, [Сазада Сіддікі](#)⁴, [Муна Джеріді](#)⁴, [Геба Вахіб Саїд Альхамді](#)⁴, [Шоб Ахмад](#)¹ PMID: 37375828.

PMCID: [PMC10302623](#). DOI: [10.3390/ph16060881](#).

14. Роль рослинних продуктів у тваринництві - оновлений огляд. [Праджакта Куралкар](#)¹, [С- В Куралькар](#)² PMID: 34052352. DOI: [10.1016/j.jep.2021.114246](#).

15. Сучасні етноветеринарні знання фермерів у передальпійських і альпійських регіонах швейцарських кантонів Берн і Люцерн у порівнянні з давньою та новітньою літературою - Чи існує традиція?. [Карін Стукі](#)¹, [Мая Даль Серо](#)², [Крістан Фогль](#)³, [Сільвія Айвемайер](#)⁴, [Побий - Мейєра](#)⁵, [Аріан Мешлі](#)⁶, [Матіас](#)⁷.

[Гамбургер](#)¹, [Майкл Уокенгорст](#)² PMID: 30572090.

DOI: [10.1016/j.jep.2018.12.022](#).

16. Чого ми можемо навчитися з минулих і останніх баварських знань для майбутнього розвитку європейської ветеринарної фітотерапії? Етноветеринарне дослідження.

[Тереза Шлітгенлахер](#)¹, [Габрієла Кнуббен-Швайцер](#)², [Мая Даль Серо](#)³, [Крістіан Р. Фогль](#)⁴, [Аріан Мешлі](#)⁵, [Матіас Гамбургер](#)⁶, [Майкл Уокенгорст](#)⁵ PMID: 34954268.

DOI: [10.1016/j.jep.2021.114933](#).

17. Перелік антигельмінтних рослин у всьому світі. [Харун Ахмед¹](#), [Сейма Гунякті Кілінч²](#), [Фіген Челік³](#), [Харун Кая Кесік²](#), [Самі Сімсек³](#), [Хаваджа Шафік Ахмад⁴](#), [Мұхаммед Сохайл Афзал⁵](#), [Сұмайра Фаррах¹](#), [Васім Сафдар⁶](#), [Фахад Первайз¹](#), [Садія Ліакат¹](#), [Цзін Чжан⁷](#), [Цзяньпін Цао^{7,8,9,10}](#).
PMID: 36678480. PMCID: [PMC9866317](#).
DOI: [10.3390/pathogens12010131](#).